

Н.Г. Пасевин
вчителька української мови і
літератури Смілівського НВК
Роменського району

ФЕОДОСІЙ САХНО - ВЧИТЕЛЬ, ХУДОЖНИК, КРАЄЗНАВЕЦЬ

Завдяки історії ми усвідомлюємо
себе єдиним, монолітним народом
українським, за плечима якого тисячоліття
Феодосій Сахно

У Смілому, що на Роменщині, вам кожен покаже садибу, у якій жив непересічний місцевий інтелігент Феодосій Іванович Сахно а заодно і розповідь історію спорудження там пам'ятника Кобзарю.

У 1963 році друг Феодосія Івановича сумський скульптор Яків Красножон виготовив погруддя Т. Шевченка для спорудження пам'ятника у центрі Смілого. Голова ж сільради розцінив це як вияв «націоналізму» і заборонив, мовляв, «немає підходящого місця». Отак несподівано постав перед смілянами бронзовий Кобзар у мальовничому кутку села під назвою «Засадки» перед будинком Ф. Сахна. На мітингові з нагоди врочистого відкриття виступали Б. Антоненко-Давидович, О. Ющенко, О. Коломієць, Є. Адамцевич, С. Шкурат. Вони з'їхалися, щоб розділити громадянську позицію і мужність організатора цієї акції. Згодом поруч із погруддям Т. Шевченка з'явилися бюсти Лесі Українки та Івана Франка.

Колективний пам'ятник українським геніям у приватній садибі... Чи багато подібного у світі? Для Феодосія Івановича вони були духовними батьками, рятівниками нації, а рідне містечко Сміле уособлювало всю Україну, бо, здавалось, незначні тутешні події проектувались на весь український загал. Тому своє коротке життя він присвятив рідному містечку, бо любив смілян, їхнє славне минуле, самобутні звичаї і звички. До того ж мріяв про розквіт і піднесення своєї малої батьківщини в Україні незалежній, визнаній і шанованій світовою спільнотою.

Відомий на Роменщині художник, краєзнавець, книголюб Ф.І. Сахно народився тут-таки, у Смілому, у 1918 році. Легенди і перекази, народне життя, доля рідного краю - ось коло його дитячих захоплень. Зокрема - ще в дитинстві

переконався в існуванні таємничих підземних ходів, що пронизували давню Смілянську фортецю, коли спустився разом з приятелями в один із них. Далеко, правда, йти побоялись, але встигли зауважити великі скрині зі старовинними книгами у шкіряних обкладинках, одну з них навіть намагались прочитати. Знайшли і козацького пістоля та порохівницю, подальша доля яких, на жаль, невідома.

1933 року 15-літній Феодосій мусив покинути рідне містечко, подався у світ шукати кусень хліба. Полтавщина, Запоріжжя, Нікополь... Де тільки не поневірився хлопець. Його доля стала маленькою часткою великої трагедії цілого покоління українців 30-х - 40-х років минулого століття.

Якщо і траплялись світлі дні, то їх перекреслювали чорні дати. 21 червня 1941 року червоноармієць-прикордонник Феодосій Сахно звільнився в запас після трьох років служби. Радів, що здійснить дитячу мрію - стане художником. Вже й документи до Академії мистецтв надіслав. А 22 червня прокинувся від вибухів бомб. Це не була навчальна тривога. Так для Феодосія Івановича на прикордонній заставі поблизу Ленінграда почалася війна.

За короткий час він, як курсант військово-політичного училища, на учбовому стрільбищі тримав уже не учбову оборону. Згодом став політкерівником, а ще організовував снайперські команди. 1942 року в блокадному Ленінграді його тяжко поранило. Ф.І. Сахно нагороджений орденом Червоної Зірки та шістьма медалями. На тій війні нагороди задарма не роздавали: їх заробляли кров'ю.

З 1943 року Феодосій Іванович несе службу в органах контррозвідки, і звільнився за вислугою старший лейтенант лише в 1961 році у Львові.

На батьківщину повернувся в 1963 році. Пережите в трагічні роки примусило його замислитися над істинними цінностями, над значенням духовного начала в житті людини. Отож поринає в улюблені, давно вимріяні справи: стає учителем малювання і допитливим краєзнавцем. Ще коли перебував на військовій службі в Сумах, закінчив трирічну студію образотворчого мистецтва при Сумському будинку народної творчості (1951 - 1953 рр.)

У Смілому Ф. Сахно створив своєрідний осередок культури. До його привітного дому у пошуках тихої бесіди, «загубленого раю», рідкісної книги (а бібліотека господаря налічувала тисячі примірників) поспішали скульптори, художники, поети, з особливою теплотою ставився до кобзарів Євгена Адамцевича та Ігоря Рачка: надавав їм притулок на довгий час, упорядковував тексти пісень їхнього репертуару.

Про Феодосія Сахна як книголюба і його ініціативу перевести приватні бібліотеки у громадське користування писали на початку 60-х років газети Києва і Москви. Наталія Околітенко згадує: «Якось Феодосій Іванович, учитель малювання смілянської школи, безуспішно розшукував у книгозбірнях області потрібний йому посібник, аж поки його не запропонував незнайомий чоловік. Виявилось, що той чоловік також малює ще й має цікаві міркування про сучасне мистецтво. Суперечка захопила обох. Повертаючи книжку, Феодосій Іванович зауважив, що збагатився подвійно: її змістом і розмовою з власником. «А чому б не дати книжкам із домашніх бібліотек друге життя? - сяйнула думка. - Нехай би ними користувались всі, кому треба».

Так започаткувався «КККК» (аббревіатура самого Феодосія Івановича), тобто «каталог комуністичного користування книгами» книгозбірні Ф. Сахна та кількох його послідовників. Про цікавий почин розповіла «Літературная газета». На нього відгукнулися письменники і громадські діячі, почали надсилати книги зі своїми автографами.

Щиро і непідробно сільський учитель любив той куточок землі, де народився, і не лише за гонорову назву «Сміле». Сповнявся гордістю, коли вкупі зі своїми учнями облаштував місцевий краєзнавчий музей і що глибше поринав у минувшину, то більше захоплювався нею.

Учні Феодосія Івановича згадують, як розкривав він їм світ краси, як багато знав і цікаво розповідав про художників, картинні галереї. Залучав сільських дітлахів до надбань українського мистецтва, возив у музеї великих міст, до Шевченківського краю. Буваючи в Києві, щоразу намагався потрапити до приватного музею скульптора Івана Гончара. Вчив своїх учнів бачити красу в начебто звичайних побутових речах: рушниках, вишиванках. Позначені вони

самобутнім стилем, особливою технікою і манерою виконання, притаманною лише смілянським майстриням і ремісникам,

У вишитих візерунках, - говорив він, - « закодовані символи-обереги, а в них мудрість, досвід, світобачення наших предків». А це все культурна спадщина і розповідає вона про велич і славу нашої землі. Отож, в особі Феодосія Івановича учні мали і учителя, і мистецтвознавця, і патріота.

Як краєзнавець, він розкрився вповні тільки з виходом у світ унікального дослідження «Історія Смілого» (2004 р.) Прикро тільки, що не дожив до цього (у 1988 році Феодосія Івановича не стало), не потримав у руках «своє дитя» - вивершений титанічним трудом літопис краю. Опрацювавши тисячі документів, стародруків у музеях, архівах Києва, Львова, Ленінграда, Полтави, історик-ентузіаст через минуле свого сотенного козацького містечка, заснованого в 1649 році за наказом Б. Хмельницького, спробував осмислити й оцінити історію всієї колишньої Гетьманщини.

Дивувався відкриттям сам, а нині дивує кожного, хто бере до рук «книгу його життя», якій присвятив 25 років. Нині мало хто знає, що в Смілому діяло Магдебурзьке право, що на початку ХХ ст. тут проживало 1 5 тисяч мешканців, було 3 школи, 70 крамниць, величалися красою сім православних храмів. По всій Україні славилися вироби смілянських ремісників і велелюдні ярмарки.

Ф. Сахно встановив, що брат останнього кошового отамана Січі Петра Калнишевського Семен був священником Миколаївської церкви у Смілому, тут вчителював син видатного вченого К. Щолковського Олександр, який свого часу балотувався від виборців містечка до Установчих зборів.

Смілянські козаки разом з іншими українцями зводили в болотах Петербург. В часи Північної війни смілянська сотня разом з недригайлівською пристала на бік гетьмана Мазепи. За сторінками літопису, присвяченими Семенові Гаркуші, можна написати окремий гостросюжетний роман.

Зберіг рукопис «Історії Смілого» відомий поет і журналіст Данило Кулиняк - близький товариш Ф.І. Сахна. А видана книга коштом українського винахідника Рената Польового.

Щоб минуле зриміше постало перед земляками, замовив Феодосій Іванович для музею у недригайлівського художника Нестора Кизенка картину, на якій зображений історичний центр містечка та три пишні храми: Преображенський, Спасо-Успенський і Покровський, зведені, до речі, смілянськими будівничими. Пам'ятки ті живуть тільки на картині, бо знищені в 30-х роках минулого століття «войовничими атеїстами», чому й викликають щемливі почуття невідвортної втрати.

А яке наповнене, духовно багате життя вирувало колись навколо цих храмів! Священник Преображенського храму (з академічною освітою) Микола Терлецький володів ораторським хистом, і охочих послухати його проповіді вистачало. Спасо-Успенський храм славився бібліотекою, раритетними стародруками та приходською школою з авторитетними вчителями. При інших храмах працювали майстри-ювеліри, дяки-іконописці, приваблювали прихожан і неперевершені голоси церковних хористів.

Як очевидець і дослідник правдиво і чесно описав Ф. Сахно Голодомор 33-го року ще у віддалені від сьогодення 60-ті роки. Порівнюючи переписи 1925 і 1936 років, він робить висновок: «Навіть враховуючи, що якась частина люду, рятуючись від голоду, пороз'їздилась по інших місцях, у Смілому з Протасівкою померло не менше 5 тисяч осіб. Це вп'ятеро більше, ніж загинуло смілян у Другій світовій війні.

За декілька років «перетворень» величне і красиве містечко Сміле з його архітектурними ансамблями, з його багатотисячним населенням, серед якого було 5 тисяч ремісничого люду, висококваліфікованих майстрів-кожушників та інших фахівців, перетворилося у жалюгідне село, де захиріли не лише ремесла, торгівля, а й людські душі...»

«Історію Смілого» можна назвати ще й оборонною книгою наших давніх традицій, рідної мови, моралі.

Самовіддана, подвижницька праця Феодосія Сахна по збереженню історичної пам'яті сьогодні здобуває визнання. У Смілівському навчально-виховному комплексі на честь видатного земляка, в день його 90-річчя (16 травня

2008 р.), відкрито меморіальний музей. Його немає серед нас , але він живе у своїй книзі «Історія Смілого» - своїх невтомних пошуках справжньої України.